

РЕЦЕНЗІЇ

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2018. – Т. 37-38. – С. 324-327

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2018. – Volume. 37-38. – pp. 324-327

УДК: 327.88(470:477):930.2Лазарович

© Юрій Макар¹,
© Любов Мельничук²,
© Михайло Павлюк³

**Нове свідчення професора Миколи Лазаровича
про нинішню російсько-українську війну**

(«Душу й тіло ми положим за нашу свободу»: Україна в боротьбі проти збройної агресії Російської Федерації (2014–2018 роки) / Міністерство інформаційної політики України. Ічня : ПП «Формат», 2018. 340 с.)

Після проголошення державної незалежності особливе завдання України полягало в налагодженні збалансованого й партнерського співробітництва з Російською Федерацією, при одночасній ефективній протидії будь-яким її посяганням на свій суверенітет. Адже саме Росія впродовж століть чинила запеклий спротив становленню української державності. Однак, як показало життя, російська політична еліта так і не позбулася імперського мислення й демонструвала неготовність сприймати нові незалежні держави, в тому числі Україну, як рівноправних партнерів.

Апогеєм ворожості Росії до України стала розв'язана нею у 2014 р. війна проти нашої держави. При цьому країна-агресор не лише вдерлася на територію України, а й анексувала її частину – Кримський півострів, який офіційно оголосила своєю власністю. Саме цій проблемі доктор політичних наук, професор Кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету Микола Лазарович присвятив уже другу книгу. Перша – *Російсько-українська війна (2014–2017 роки) : короткий нарис* вийшла друком наприкінці 2017 р. в івано-франківському видавництві *Лілея-НВ*.

Цінність рецензованої монографії полягає в тому, що її автор – вояк-доброволець російсько-української війни, який знає предмет дослідження, так би мовити, зсередини. Свою працю він присвятив побратимам-воjakам та їхнім родинам.

Структурно книга складається з трьох основних частин: загального аналізу основних подій російсько-української війни, що з 2014 р. триває в Україні, детальної хронології окресленого періоду та додатків, в яких подано майже три десятки нотаток та інтерв'ю автора, розміщених у друкованих та електронних виданнях, про його участь у війні як командира взводу 14-ї окремої механізованої бригади Збройних сил (ЗС) України.

Визначаючи головні причини та передумови російсько-української війни, професор М. Лазарович, зокрема, трактує *Революцію гідності* 2013–2014 рр. як геополітичну загрозу для Російської Федерації. Адже з її перемогою та зміною влади у Києві вплив Росії на Україну кардинально зменшився. Це, на його думку, суперечило геополітичній стратегії РФ, яка для того, щоб домогтися статусу «великої держави», мала втримати Україну у сфері своїх інтересів. Тому навесні 2014 р. Кремль радикалізував дії, спрямовані на дестабілізацію Української держави. Для цього було анексовано Крим та інспіровано у східних, центральних і південних регіонах України серію масових антиукраїнських акцій, відомих від назвою *русская весна* (*російська весна*).

¹ Доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач Кафедри міжнародних відносин, ЧНУ імені Юрія Федьковича, E-mail: u.makar@chnu.edu.ua.

² Кандидат політичних наук, асистент Кафедри міжнародних відносин, ЧНУ імені Юрія Федьковича, E-mail: love212121@mail.ua.

³ Кандидат політичних наук, доцент Кафедри міжнародних відносин, ЧНУ імені Юрія Федьковича, E-mail: mpviktorov2005@ukr.net.

Від квітня озброєні групи російських і проросійських активістів, організовані розвідувально-диверсійними підрозділами Головного розвідувального управління, Федеральної служби безпеки й Збройних сил РФ, застосовуючи зброю, почали захоплювати адмінбудівлі та відділки міліції у містах. 7 та 27 квітня проголошено так звані відповідно Донецьку й Луганську *народні республіки* («ДНР» і «ЛНР»), мета яких – замаскувати агресію Російської Федерації під начебто *громадянську війну* в Україні.

Науковець умотивовано розглядає триваючу війну Росії проти Української держави як гібридну, аналізує її сутність, типи й способи здійснення. Вона – симбіоз класичної, партизансько-терористичної, інформаційно-психологічної та кібернетичної війн і певною мірою нагадує більшовицьку тактику боротьби проти українських державних формувань 1917–1921 рр., зокрема інспірування всередині держави альтернативних територіальних утворень, непідконтрольних законній владі. В книзі також зазначено, що компоненти гібридної війни присутні в діях Московії/Росії щодо України щонайменше з часу укладення міждержавної українсько-московської угоди 1654 р. У Кремлі повсякчас казали одне, а робили протилежне. На словах підтримували законно обрану українську владу, а, щоб розколоти суспільство, фінансували ворохобну опозицію.

Серед ідеологічних основ російської агресії проти України професор М. Лазарович виділяє діяльність Російської православної церкви та підтримувану російськими владною і церковною елітами концепцію *руського міра* (*російського світу*) – неоімперську псевдорелігійну геополітичну технологію, що слугує для виправдання експансіоністської політики Росії. При цьому автор послуговується думкою академіка В. Горбуліна про те, що *руськоміровська* ідея є відверто нацистською й шовіністичною. Тому її слід так само заборонити на міжнародному рівні, як свого часу заборонили нацизм, а для тих осіб (або держав), котрі пропагують *руський мір*, мають бути такі самі правові наслідки, як і для адептів нацистської ідеології.

Значну увагу в рецензованій монографії приділено процесам відродження українського війська, його перемогам та поразкам, ролі волонтерського руху в зміцненні обороноздатності нашої країни. Зокрема, автор відзначив, що початок бойових дій був болісним для Збройних сил України, які впродовж двох десятиліть перебували в занедбаному стані, та низки таких українських військових підрозділів, сформованих із добровольців, як: *Азов*, *Айдар*, *Дніпро*, *Добровольчий український корпус*, *Донбас*, *Тернопіль* тощо. З часом загартоване в боях українське військо перехопило ініціативу від російських терористичних формувань, зупинило їх і перейшло в контрнаступ. Однією з перших успішних воєнних операцій українців став бій за аеропорт *Донецьк*, внаслідок якого 26 травня 2014 р., за різними даними, знищено від 100–140 до понад 150 терористів, у тому й понад три десятки громадян Російської Федерації. Після цього *Донецький аеропорт* став символом незламності українських вояків, які 242 доби обороняли його від російських регулярних і терористичних військ. Навіть російські бойовики були вражені мужністю та витривалістю українських бійців і назвали їх за це *кіборгами*.

Важливе місце в книзі відведено волонтерському рухові, який розповсюдився ще під час *Революції гідності* й відіграв значну роль у зміцненні українського війська. З початком російської агресії допомагати своїм воякам узялися широкі верстви українського суспільства, що усвідомлювали загрозу втрати власної державності. Необхідність допомоги, особливо впродовж першого року війни, була зумовлена нестачею в бійців засобів особистого захисту, амуніції, медикаментів, техніки, засобів зв'язку, одягу, харчів тощо.

До речі, серед волонтерів, які допомагали українському війську, згадано Віталія Лазаровича – відомого підприємця з Коломиї на Прикарпатті. Відрадно, що він свого часу закінчив Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича.

Прослідковуючи основні етапи окупації Росією окремих районів Донецької й Луганської областей та причини масового вторгнення регулярних військ РФ в Україну, професор М. Лазарович відзначає, що успішні дії українських військ викликали занепокоєння в Кремлі. Тому у третій декаді серпня 2014 р. для підтримки російських терористичних формувань на Донбасі, які відступали під натиском українців, Росія масово ввела в Україну регулярні війська. При цьому офіційна російська влада всіляко заперечувала присутність там своїх військових. Так, президент РФ В. Путін пояснював потрапляння бійців ЗС Росії на українську територію тим, що «вони зі зброєю та технікою просто заблукали», а тодішній ватажок самопроголошеної

«ДНР» О. Захарченко переконував, що російські військові взяли відпустки й за власним бажанням воювали на боці бойовиків.

Загалом, як подано в книзі, масове вторгнення російських регулярних військ в Україну призвело до переростання антитерористичної операції у повномасштабну війну між Україною та Російською Федерацією. У листопаді 2014 р. російський військовий контингент в окремих районах Донецької й Луганської областей (ОРДЛО) налічував до 7,5 тис. осіб. У грудні того самого року на Донбасі проти сил антитерористичної операції воювали 32 400 бойовиків, з них 6–10 тис. – військовослужбовців Збройних сил РФ. За станом на середину січня 2015 р. ворожі сили мали на озброєнні 542 танки, до 990 бойових броньованих машин, 694 артилерійські системи, в тому числі реактивні системи залпового вогню (РСЗВ), 4 реактивні комплекси *Точка-У*, до 57 одиниць зенітно-ракетних комплексів. Також уздовж східної частини російсько-українського кордону в повній бойовій готовності перебували близько 52 тис. російських військових, понад 300 танків, понад 1800 бойових броньованих машин, понад 750 артилерійських систем залпового вогню, до 360 бойових літаків і ударних гвинтокрилів.

Важливим аспектом неоголошеної війни Росії проти України, відображеним у монографії, є систематичні порушення росіянами міжнародних норм ведення військових дій. Зокрема, відвертий цинізм виявився у тому, що ЗС РФ зі своєї території систематично обстрілювали з далекобійних гармат, РСЗВ *Град* і *Ураган* українські позиції в окремих районах Донецької та Луганської областей. При цьому українські артилеристи, які під час російсько-української війни проявили себе найкращим чином, не стріляли у відповідь, щоб не спровокувати Російську Федерацію на повномасштабну агресію.

Трагічними сторінками російсько-української війни стали Іловайський котел 2014 р. та бої на Дебальцевському плацдармі 2015 р. Аналізуючи першу з них, автор наголошує, що 29 серпня, попри гарантії російської сторони, безперешкодно випустити оточених поблизу «Іловайськ» Донецької обл. українських вояків, їх за безпосередньою вказівкою та наказом командування Генерального штабу ЗС РФ із заздалегідь облаштованих тактично вигідних вогневих позицій впритул розстріляли з важкого озброєння військовослужбовці ЗС РФ. Унаслідок цих злочинних дій Росії, згідно з далеко не повними офіційними даними, 366 українських бійців загинули, 429 – отримали поранення, 300 – потрапили в полон.

У книзі узагальнено особливості й тенденції реакції міжнародної спільноти на порушення територіальної цілісності та суверенітету України, зокрема, з'ясовано характер політики санкцій щодо Росії. При цьому відзначено, що більш серйозні заходи впливу на РФ, яка своїми діями фактично зруйнувала систему світового порядку, побудовану після Другої світової війни, виявилися неможливими через недосконалість міжнародного механізму прийняття рішень. Навіть спроби ухвалення в Раді Безпеки ООН будь-якої резолюції щодо засудження російської агресії, негайно блокувала Росія як постійний член цього міжнародного постійно діючого органу, рішення котрого обов'язкові для виконання всіма членами ООН.

Послугуючись даними російських соціологічних центрів, професор М. Лазарович дійшов висновку, що російська агресія стосовно України стала можливою не лише через створення в РФ де-факто нацистського режиму на чолі з В. Путіним, а й завдяки повальній підтримці його дій переважною більшістю громадян Росії. Вражене імперськими комплексами російське населення прихильно поставилося до анексії українського Криму та до спроб керівництва Росії воєнними заходами повернути Україну під свій контроль.

Промовистим свідченням ставлення росіян до українців науковець вважає численні випадки жорстокого поводження кадрових російських військовослужбовців під час російсько-української війни. Вони задокументовані як на території ОРДЛО, так і в РФ, де відбувалися під керівництвом ФСБ. Причому тортури застосовували й до українських вояків, і до мирного населення. Чого вартують жахіття відрізання голів, вирізання серця та ділянок шкіри з патріотичними татуваннями, пускання струму крізь тіло, відрубання та виламування кінцівок, ін'єкції невідомих препаратів, інші звірства.

Важким, але необхідним для прочитання є розділ книги *Попередні наслідки російсько-української війни*. У ньому автор, зокрема, встановив чисельність російських окупаційних військ, озброєнь, техніки, людські втрати, кількість біженців, воєнні руйнування, численні порушення прав людини на окупованих територіях України тощо.

Попри сподівання РФ на *бліцкриг*, її агресія, вважає науковець, консолідувала українське суспільство. Під час російсько-української війни Україна продемонструвала свою боєздатність та вчинила гідний спротив ворогові. Українське військо продовжило славні бойові традиції княжих дружин, козацьких полків, легіону Українських січових стрільців, Армії Української Народної Республіки, Української галицької армії, Карпатської січі, Української повстанської армії, українців-героїв Другої світової війни, добровольчих загонів усіх часів!

Важливими в рецензованій монографії є уроки російсько-української війни, які виділив автор. В них він закликав українських громадян за жодних обставин не довіряти росіянам, захищати свою Батьківщину, припинити взаємопоборювання, якнайбільше поглиблювати євроатлантичну інтеграцію України, покладатися на власні сили та позбавитися байдужості.

Загалом, книгу професора М. Лазаровича, яка, до речі, ґрунтується на широкій джерельній базі та містить значну кількість світлин, варто прочитати не лише історикам, викладачам, а й студентам, усім, хто цікавиться вітчизняною історією. Адже від того, наскільки вірні висновки ми зробимо з теперішньої російсько-української війни, залежить наше майбутнє.